

BÄLINGE KYRKA

AV BENGT STOLT

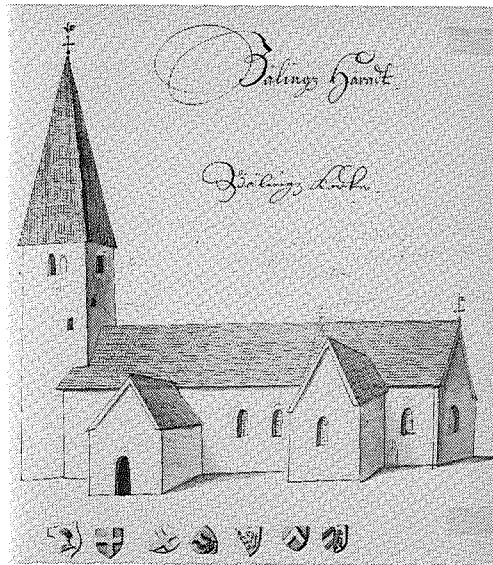

BÄLINGE KYRKA

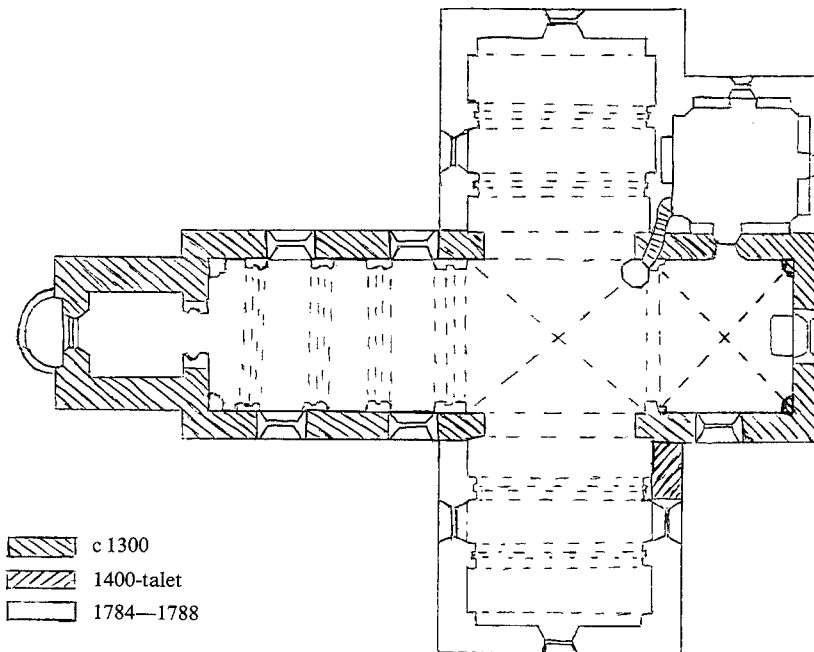
AV BENGT STOLT

Tredje omarbetade upplagan

BÄLINGE KYRKA

Johan Hadorphs avritning av kyrkan c:a 1680.

- c 1300
- 1400-talet
- 1784—1788

Bälunge kyrkas plan.

En dryg mil nordväst om Uppsala ligger Bälunge socken. Namnet anses gå tillbaka på en gammal benämning på innevånarna, »bälar», och det stavas 1188 Beling samt 1281 Bæling.

Bälunge tillhör en gammal kulturbygd, Gamla Uppsala är en av grannsocknarna! Från stenåldern har man gjort fynd av stenyxor med och utan skafthål, en flintsåg m. m., från bronsåldern av bl. a. spännen och halsringar. Ett 30-tal runstenar från vikingatiden är kända, vilket innebär att Bälunge varit Upplands runstensrikaste socken, men några av dem har tyvärr förstörts i senare tid, och vi känner dem endast från gamla avritningar.

Under medeltidens senare århundraden var socknen prebendeförsamling för ärkediakonen vid Uppsala domkyrka, och mellan 1575 och 1922 var den ärkebiskopsprebende. Åt det kyrkliga livet inom församlingen har detta förhållande givit en särprägel som bl. a. medfört, att kyrkan under århundradenas lopp erhållit många förnämliga gåvor av sina höga prebendarier. Bland donatorerna genom tiderna märks även flera av ägarna till egendomen Kiplingeberg.

Kyrkobyggnaden och dess historia

Kyrkan, som är en av de största i Uppland, består av ett stort enskeppigt långhus med kor samt två kvadratiske korsarmar som tillsammans bildar ett mäktigt tvärskepp, torn i väster samt en stor sakristia norr om koret. Byggnadsmaterialet är gråsten, utom i valv samt dörr- och fönsteromfattningar, där man använt tegel. Kyrkan är nu av utpräglad 1700-talskaraktär efter en genomgripande ombyggnad 1784—88; vid en senare restaurering har dock vissa partier av kortravéen återställts i sitt medeltida skick.

I det nuvarande långhusets murar ingår delar av en äldre gråstenskyrka, troligen från 1200-talet. Vid en omläggning av golvet 1938 påträffades enligt uppgift lämningar av grundmurar i närheten av bågen mellan långhuset och mittkvadraten samt under de stora korsarmarna, vilket tyder på att den äldsta kyrkan ursprungligen var betydligt kortare än den nuvarande. Sedermera har den emellertid förlängts åt öster, varvid det nuvarande koret uppförts (omkr. 1300). Från denna förlängda kyrka, som haft sakristia samt troligen även torn, härrör sakristieportalen, vilken vidgar sig i avtrappningar mot kyrkans inre, den i putsen på korets sydmur markerade korportalen, vilken haft liknande utseende, samt det lilla fyrpassfönstret på korets sydvägg. Detta fönster, vars omfattning huggits ur en enda stor kalkstensplatta, vidgar sig utåt med släta smygar men har inåt en avtrappad vidgning. Runt portaler och fönster har funnits en tegeldekoration i gråblått och rött, vilken vid restaureringen 1938 återställdes runt sakristieportalen.

Under medeltidens senare skeden utbyggdes kyrkan och fick det utseende Johan Hadorphs teckning visar. Den var då välvd med gotiska ribbvalv i fyra travéer, av vilka endast korets återstår. Andra travéen från öster räknat hade ett par smärre högmedeltida korsarmar, varav rester än i dag kan ses på det nuvarande sydtranseptets östmur, och vidare fanns sakristia, vapenhus och torn. Delar av två vackert profilerade portaler finns framtagna på långhusets norra och södra yttermurar liksom konturerna av två stora spetsbågiga fönster och en stickbågformad nisch. Intet fönster från denna tid finns bevarat i sin helhet, men i korets sydmur har man rekonstruerat ett av dem, vilket endast delvis spolierades vid 1700-talets ombyggnad.

Två gånger under 1400-talet har man prytt kyrkan med målningar. Under den första perioden målades vinranksmönster i valvkapporna och schablonmönster liknande sammansatta blad i fönsteromfattningarna, vilka målningar bevarats i korvalvet och kring det lilla fyrpassfönstret. Vid slutet av århundradet ersattes åtminstone en del av dessa rent dekorativa målningar av figursviter, utförda av Albertus Pictors skola. Av dem har vi dock endast några få fragmentariska scener i behåll. I korets norra valvkappa har sålunda Kristi himmelfärd återgivits, och på korets nordmur har avbildats korsfästelsen, därunder t. v. ett skepp från vilket profeten Jona kastas i havet — den gammaltestamentliga prototypen för Kristi nedstigande i dödsriket, en scen ur passionshistorien (?) samt en manlig figur med kardinalshatt. Enligt uppgift från

Interiör mot öster.

1895 tillhörde sistnämnda figur en mässcen, troligen en framställning av Gregorii mässa. Strax öster om sakristieportalen finns ett konsekra-tionskors.

Peringskiöld uppger, att ärkebiskop Jöns Bengtsson Oxenstiernas vapen — han var ärkebiskop 1448—67 — varit målat i långhuset och Jacob Ulfssons (1469—1514) i en fönstersmyg i södra korsarmen, vilket tyder på att åtminstone en del av målningarna från den tidigare perioden funnits kvar samtidigt med den senare periodens. Eftersom koret och åtminstone den södra korsarmen ånyo målades efter en tid av högst 50 år, förefaller det troligt, att orsaken kan ha varit korsarmarnas tillkomst, och de skulle i så fall ha uppförts under 1400-talets sista tredjedel.

Observera porten i västra ingången med sina vackra beslag i gotisk smidesornamentik.

Åren 1784—88 genomgick kyrkan en grundlig omgestaltning — i det inre med en viss försiktig anknytning till Carl Fredrik Adelcrantz' Adolf Fredriks kyrka i Stockholm, som ritades samtidigt. Vapenhus, sakristia och delar av korsarmarna revs, nya stora korsarmar och ny sakristia uppfördes. De medeltida kryssvalven revs utom i koret, och kyrkan täcktes av stora tunnvalv med gördelbågar, i mittkvadraten av kryssvalv. Nya fönster upptogs i stället för de gamla, uppgång till predikstolen anordnades i muren direkt från sakristian, och väggarna artikulerades med dubbla pilastrar bärande ett rakt bjälklag och emellan dem rundbågiga nischer, alternerande med stora, likaledes rundbågiga fönster.

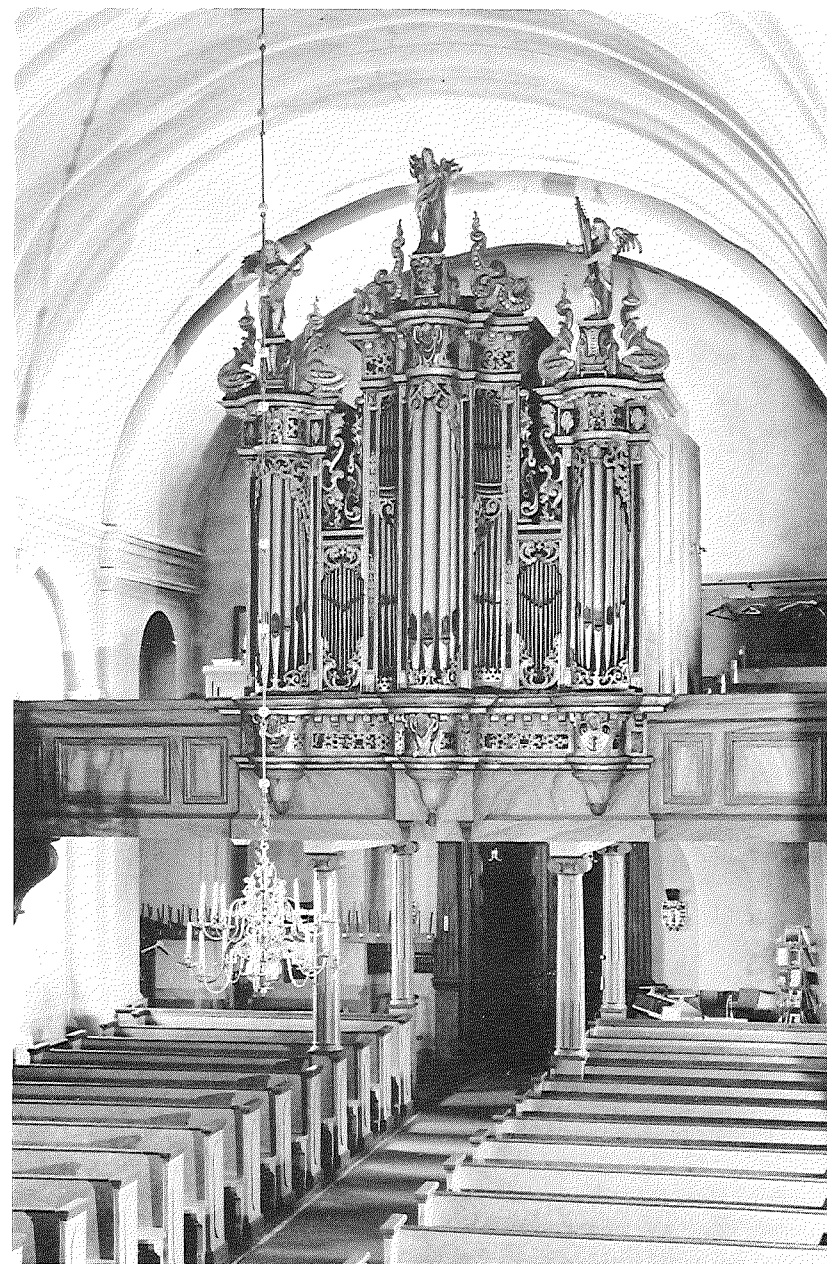
Sitt utseende från ombyggnaden behöll kyrkan ända till restaureringen 1938, alltså i jämnt 150 år. År 1902 skänkte dock ärkebiskop Anton Niklas Sundbergs änka Klara Sundberg två målade fönster till koret, av vilka det ena fortfarande pryder östfönstret, medan det andra i samband med de äldre korfönstrens upptagande flyttades till norra korsarmens västfönster.

Vid den genomgripande restaureringen 1938 återställdes sakristieportalen och de båda fönstren i korets sydmur i ursprungligt skick, portalen i sydmuren markerades i putsen och de medeltida målningarna framtog och konserverades. Vidare lades nytt golv i kyrkan, bänkarna utbyttes mot nya, ny trappa byggdes upp till orgelläktaren, ny orgel anskaffades och den gamla renoverades. I norra korsarmen inrättades ett sidoaltare, över vilket ett av de båda medeltida altarskäpen uppsattes.

Den 27 april 1941 härjades kyrkan av eld, varvid yttertak och tornets övre delar avbrändes samt klockorna störtade ned. Dessbättre förblev valven oskadade, varför inga skador åstadkommas på kyrkans inventarier eller de textilier från Uppsala domkyrka, som för tillfället var evakuerade till Bälinge.

Altarskäpen

Kyrkans största sevärdheter är de två medeltida altarskäpen. Det förstnämnda av dessa, som prytt högaltaret ända till 1756 men nu är uppsatt över sidoaltaret, ägde tidigare en nu utplånad inskrift på baksidan, som enligt en äldre uppteckning lyder: »Conradus Roggo, Archidiaconus Upsaliensis hanc tabulam fieri fecit per Johannem Stenrat Civem

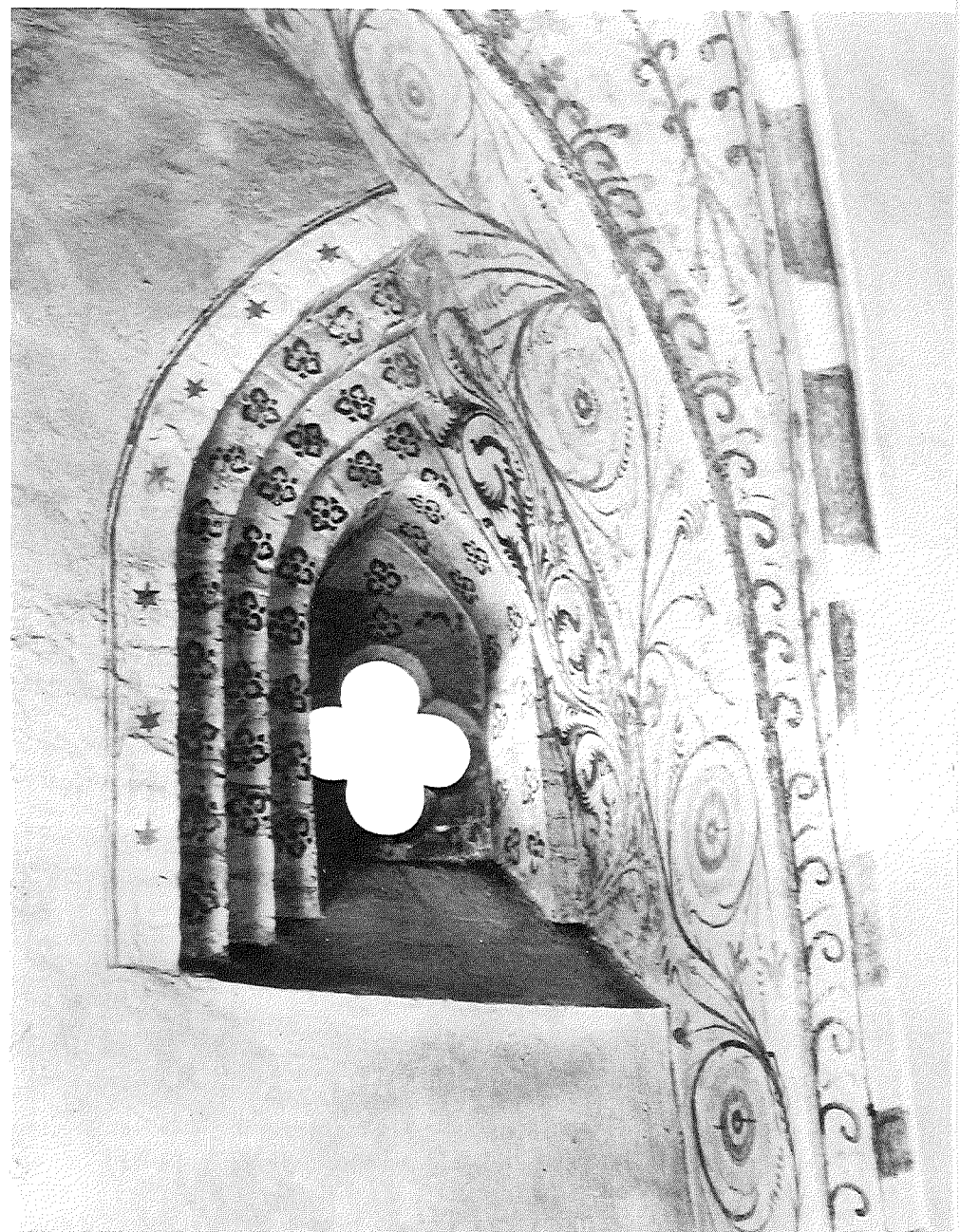
Kyrkans västparti får sin karaktär av orgelns mäktiga barockfasad.

Kalkmålningar i korets norra valvkappa.

Libecens/em/ Anno D/omi/ni MCCCCLXXI», dvs. »Ärkediakonen i Uppsala Konrad Rogge lät tillverka denna altartavla hos Johannes Stenrat, borgare i Lübeck, år 1471». Konrad Rogge var såsom ärkediakon även prebendekyrkoherde i Bälinge och blev 1479 biskop i Strängnäs, där han dog 1501. Johannes Stenrat anses ha varit Lübecks främste målare vid mitten av 1400-talet och har i några fall också arbetat i trä. I Bälingeskåpet, hans förnämsta skulpturverk, förenar han stildrag från det tidiga 1400-talet med en senare, mera realistisk stil. Sålunda har baldakinerna samma form som i altarskåp från slutet av 1300-talet, medan

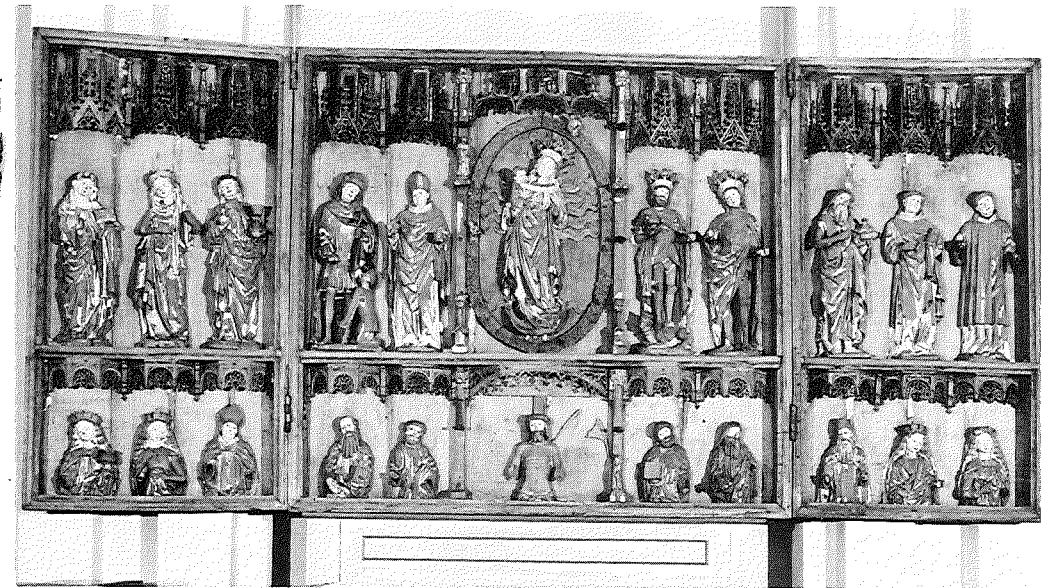
Fönster i korets sydmur, delvis överbyggt när valven slogs in.

Högaltaret med Magnus Granlunds altaruppsats från 1755, invigd på nyårsdagen 1756.

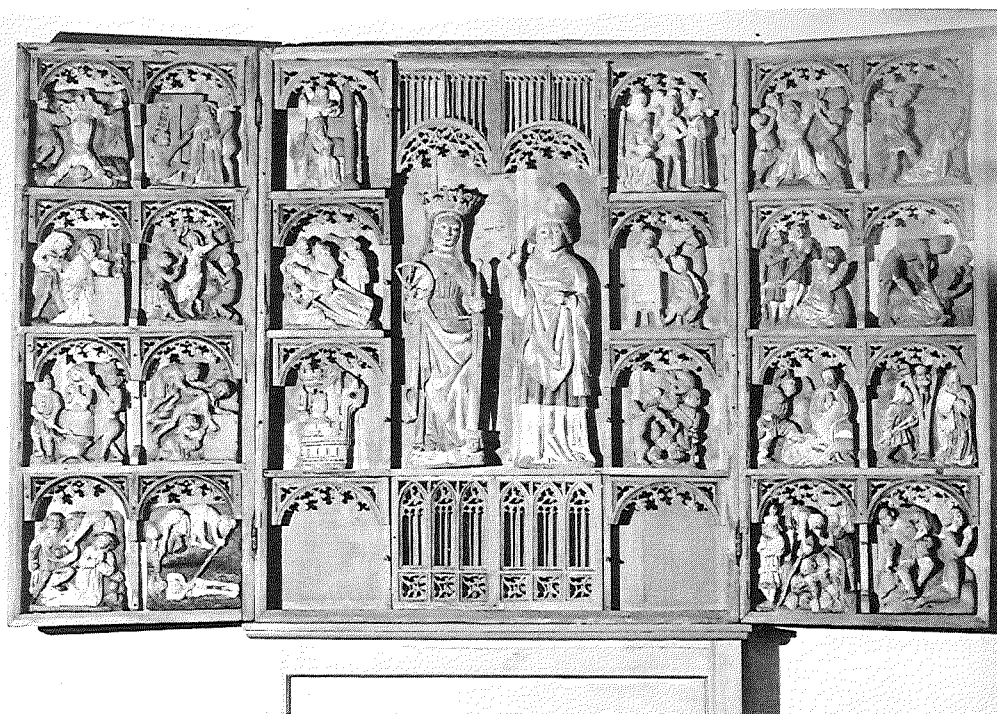

Altarskåp i norra korsarmen, skänkt 1471 av Konrad Rogge, sedermera biskop i Strängnäs.

det förhållandet att figurerna icke skiljs av fialer tyder på inverkan från samtida 1400-talskonst.

Altarskåpets mittfigur är den apokalyptiska Maria med barnet, stående på månskäran och omgiven av strålkran och mandorla av stiliserande moln med musicerande änglar. Den tillhör enligt en tysk forskare »1400-talets allra skönaste lübeckerskulpturer, vari lübeckisk formskönhet sammansmält med den nederländska stilens höviskhet och grace». Under Maria med barnet ser vi Kristus såsom smärtornas man; de båda föremålen omedelbart till höger är vingar, vilket tyder på att han ursprungligen varit omgiven av änglar.

Ungefär halva antalet av skåpets helgonbilder har förlorat sina attribut och kan f n icke identifieras. I övre raden i skåpets mittparti avbildas från vänster S Martin av Tours, som med sitt svärd delar sin mantel med en tiggare, S Eskil, klädd i biskopsskrud, bärande tre stenar i handen, vidare S Olof och S Erik, de båda sistnämnda utan attribut. I samma rad återfinns i vänstra flygeldörren S Birgitta med bok i handen, okänt kvinnligt helgon samt S Johannes Evangelisten med kalken, i den högra S Johannes Döparen med lammet, S Stefanus i diakondräkt, bä-

Altarskåpet i södra korsarmen har ett mycket ovanligt — och särdeles intressant — motivval.

rande tre stenar, samt längst till höger S Lars, vilken troligen i händerna hållit det halster, varpå han blev bränd, även han i diakondräkt. Helgonet under S Birgitta är S Dorotea; de övriga tre krönte jungfruarna äro Katarina, Margareta och Barbara, ehuru det nu är omöjligt att avgöra, vem som är vem.

Kyrkans andra altarskåp, vilket är placerat i södra korsarmen, torde även det härröra från 1400-talets senare hälft, ehuru det företer flera ålderdomliga drag. Skillnaden i konstnärlig kvalité gentemot det förnämde Stenratskåpet är iögonenfallande. Men detta skåp är intresseväckande på annat vis. Mittpartiet rymmer två större bilder: S Katarina av Alexandria med svärd och hjul och en biskop med välsignande lyftad hand. I

Vänstra halvan av altarskåpet i södra korsarmen.

övrigt är skåpet indelat i 24 små fack, vart och ett med en relief av berättande innehåll, av vilka dock några äro ofullständiga och två helt saknas. De återger apostlars och helgons martyrier. Scenerna torde föreställa, lästa rad för rad med början längst upp till vänster, 1. S Petrus korsfästes på ett uppochnedvänt kors, 2. S Filippus ledes fram att korsfästas på ett T-format kors, 3. och 4. legenden om Barlaam och Josafat, 5. S Andreas bindes på sitt X-formade kors, 6. S Paulus halshugges.

Andra raden från vänster 7. S Matteus dödas bakifrån med ett svärd, medan han står vid ett altare, 8. S Agata misshandlas med järnstänger och hennes bröst skärs av, 9. S Katarinas kista med hennes lekamen har just grävts upp av fyra munkar för att föras till S Katarinas kloster på Sinai, 10. S Jakob den yngre i predikstol angrips och dödas av man med ullbåge, en omtolkning av legendens tygvalkarträ, 11. S Jakob den äldre halshugges, 12. S Simon (?) halshugges.

Tredje raden från vänster 13. S Johannes evangelisten stående i en gryta med sjudande olja överöses med olja, 14. S Bartolomeus flås, 15. S Barbara i tornet, 16. de tiotusen martyrerna på Ararats berg, 17. S Mattias' martyrium (?), 18. S Judas Taddeus med bok i handen driver ut demoner ur en rämnande avgudabild, innan han slås ihjäl med en klubba.

Fjärde raden från vänster 19. S Stefanus stenas, 20. S Laurentius (= S Lars) bränns på halster, 21. saknas, 22. saknas, 23. De heliga sju sovare, 24. S Göran eller S Sebastian (?).

Altarskåpet kan från början ha stått i Finstakoret i Uppsala domkyrka, där den heliga Birgittas föräldrar vilar. Det var under medeltiden S Katarinas och S Nicolai kor. Den biskoplige mittfiguren i altarskåpet skulle i så fall vara den helige Nicolaus. Ett altarskåp med idel martyrs-cener är en stor sällsynthet.

Högaltaret

enligt uppgift utförd 1799, målades 1828 i grågrönt och guld i likhet med den tillhörande altarringen. Altaruppsatsen, skänkt på nyårsdagen 1756 av ärkebiskop Henrik Benzelius och utförd av Magnus Granlund, består av ett stort krucifix i gips samt därunder en liten altartavla i samma material, föreställande Nattvardens instiftande. Vid korsets fot ligger lanssen och törnekronan, två av Kristi pinoredskap, samt en döds-kalle med två korslagda benknotor, vilka utgör en påminnelse om Adam, som en-

Altarskåpet i södra korsarmen har i sitt mittparti bilderna av S Katarina av Alexandria och en biskop utan attribut, ev S Nicolaus.

ligt legenden var begravnen under Golgata kulle. Det hela är omramat av dubbla kolonner som bär en gavel med Treenighetssymbolen, en triangel med inskrift.

På själva altaret finns bl. a. ett litet krucifix av elfenben, vilket vid mitten av 1800-talet skänktes till kyrkan av ärkebiskop Carl Fredrik af Wingård (född 1781, ärkebiskop 1839, död 1855).

Dopfunten

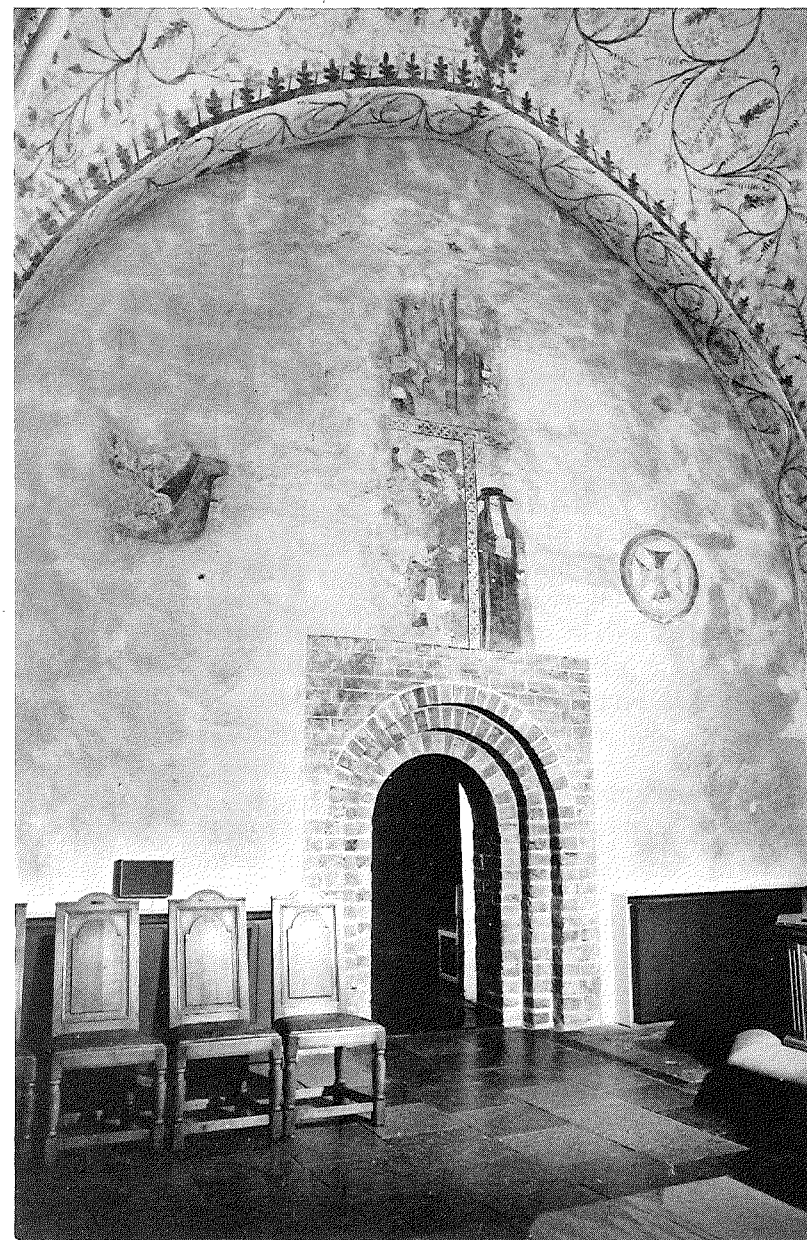
av täljsten är placerad i korets sydvästra hörn och försedd med följande inskription: »Kongl. Secret Wälb^{ne} H: Matthias Edenberg på Kiplingeberg haf^t till Bälings kyrkia dene funt förährt ähr 1683».

I korets nordvästra hörn finns cuppan till en medeltida funt. Den vil-ar på en modern granitsockel och saknar varje utsmyckning men torde ha tillhört 1200-talskyrkan.

Predikstolen

som är en gåva från Claes Edenberg på Kiplingeberg, anses vara utförd av Hans Claesson Hebel vid 1600-talets mitt. På korgens sidor avbildas från vänster Paulus med svärdet. Matteus med ängeln, Kristus såsom världens frälsare med högra handen lyft till välsignelse, Markus med lejonet samt Lukas med oxen. Hörnkolonnerna kröns av apostlar i halvfigur, från vänster Filippus med korsstaven, Johannes med kalken, Jakob d. ä. med pilgrimsstaven samt pilgrimssnäckan i hatten, Petrus med nyckeln, en apostel utan attribut samt Andreas med sitt X-formade kors.

Baldakinens hörn pryds av änglar med Kristi pinoredskap; från vänster bär de pelaren, vid vilken Jesus var bunden då han gisslades, stegen, från vilken han besteg korset, isopsstängeln med svampen, med vilken man gav honom ättikvin att dricka, hammaren och spikarna, med vilka han fastnaglades på korset, samt lansen, med vilken hans sida stacks upp. Under baldakinen svävar den helige Andes duva som en påminnel-se om att Anden talar genom det ord predikanten förkunnar. — Man lägger märke till att 1600-talets bildvärld är densamma som medeltidens, vilket visar hur pietetsfullt reformationstidevarvet behandlade allt i vårt kyrkliga arv, som icke kommit missbruk åstad.

Portalen till sakristian och därovanför fragment av kalkmålningar, tillhörande Albertus Pictors skola samt t h därom ett bevarat konsekrationkors.

Orglar

På läktaren i väster står två orglar bakom samma fasad. Den äldsta av dessa utgör ryggpositivet till det stora orgelverk, som orgelbyggarna George Herman och Philip Eijzenmenger 1632—1640 uppförde i Stockholms Storkyrka. Den tillhörande fasaden utfördes av Martin Redtmer och stod färdig 1647. När Storkyrkan vid slutet av 1780-talet anskaffade ny orgel, inköpte statssekreteraren Mattias Benzelstierna 1787 ryggpositivet och 1788 orgelläktarbalustraden från den gamla orgeln och skänkte dem sistnämnda år till Bälinge kyrka, som just stod färdig efter den stora ombyggnaden.

Efter komplettering och ombyggnad utgörs hälften av pipverket, hela väderlådan samt fasaden av delar av storkyrkoorgeln; övriga delar härör från 1800-talet. Orgeln har 11 stämmor. Fasaden är »ett synnerligen ståtligt arbete i utpräglad broskbarock», krönt av tre musicerande änglar.

I samband med restaureringen 1938 anskaffades en ny orgel från E A Setterquist & Son i Örebro för 17.000:—, omfattande 17 stämmor, och samtidigt rengjordes och stämdes den gamla orgeln.

År 1978 fick kyrkan också en kororgel. Den omfattar två manualer och 14 stämmor och är tillverkad av W Kohlus i Vadstena. Orgeln är placerad i den norra korsarmens västra del.

Begravningsvapen och epitafier

På södra korsarmens västvägg hänger ett begravningsvapen över Olof Berling (1604—79), med en numera delvis oläslig inskription.

Kyrkan har tre epitafier, nämligen över Henrik Benzelius, Mattias Edenberg och Mattias Benzelstierna, samtliga från 1700-talet och försedda med långa latinska inskriptioner i tidens stil.

Ärkebiskop Henrik Benzelius' minnestavla, som är helt förgylld och kröns av en urna samt mitra och pergamentsblad över korslagd kräkla och patriarkstav, förtäljer bl. a. att han föddes i Strängnäs den 7 augusti år 1689, blev ärkebiskop och prokansler i Uppsala år 1747 och dog den 20 maj år 1758.

Gravstenar

I kyrkan finns ett tiotal gravstenar från 16- och 1700-tal, de flesta utan något större intresse. Mitt för högaltaret, omedelbart utanför altarring-

en, ligger en sten över ärkebiskop Benzelius och hans hustru. Den saknar all utsmyckning.

Porträtt och medaljonger

På norra korsarmens nordvägg hänger två bronsmedaljonger över ärkebiskoparna Samuel Troilius (född 1706, ärkebiskop 1758, död 1764) och dennes son Uno von Troil (född 1746, ärkebiskop 1786, död 1803). De är försedda med inskriptionerna »SAMUEL TROILIUS. INVENI PORTUM» (jag har funnit hamnen) och »UNO VON TROIL. SPES MEA IMPLETA» (mitt hopp är uppfyllt). På den sydvästra hörnpilastern i samma korsarm hänger en mindre medaljong med inskriptionen »NATHAN SÖDERBLOM ARCHIEPISCOPUS UPSALIENSIS MCMXIV», signerad »Svante Nilsson, Uppsala, 1915», uppsatt till minne av den siste ärkebiskop, som tillika varit prebendekyrkoherde i Bälinge.

Kyrkan äger dessutom porträtt av ärkebiskoparna Sundberg, Ekman och Söderblom.

Kyrksilver

Det äldsta silverföremålet är en patén från 1300-talet av förgyllt silver, i botten prydd med Guds lamm på svart emaljgrund, runt kanten av Kristi huvud samt genomstungna händer och fötter, på baksidan av en väl-signande hand över ett kors. Den tillhörande kalken erhöll 1735 en större cuppa genom ärkebiskop Steuchii försorg. I övrigt märks tre vinkannor, den äldsta från 1680, två oblataskar, den ena, helt och hållet förgylld och krönt av Guds lamm, skänkt nyårsdagen 1684 av Mattias Edenberg, vidare två förgyllda brudkronor från 1600-talet samt en dopskål med initialerna B L M och C E B samt inskriptionen »Bälinge kyrka Anno 1675», tillverkad samma år av guldsmeden Friedrich Richter i Stockholm.

Ljusstakar

På högaltaret finns två ljusstakar av tenn, skänkta 1655. Juldagen 1756 skänkte ärkebiskop Henrik Benzelius fyra silverljusstakar. Slutligen anskaffades 1939 ett par ljusstakar till lilla altaret, vilka bekostades av ärkebiskop Eidem, som alltså är den siste i raden av ärkebiskopliga donatorer.

Ljuskronor

Av de fem ljuskronor är två, skänkta 1648 och 1787, försedda med inskriptioner. — Den stora kronan mitt i korsvalvet skänktes 1723 till kyrkan som ett tackoffer för freden 1721 och bekostades genom en insamling bland sockenborna, till vilken ärkebiskop Mattias Steuchius (född 1644, ärkebiskop 1714, död 1730) bidrog med 300 daler kopparmynt.

Textilier

År 1734 erhöll kyrkan sina äldsta bevarade textilier. Detta år skänkte drottning Ulrika Eleonora en mässhake och ett antependium av kinesiserande fransk silverbrokad med mönster av stora blommor i vitt och skärt samt lyktor, pagoder och små hus i silver på gul botten. Samma år skänkte fru Margareta Clo och fröken Brita Clo en mässhake av grönt siden med randning av blomslingor i guld. Vidare finns en mässhake av svart sammet med silveraloner från 1896, en vit av siden mönstrat med apostlafigurer från 1950 och en av rött mönstrat siden från 1963, båda av Elin Pettersson, Licium, samt en violett från 1956 och en grön från 1965, båda av Anna-Lisa Odelqvist, Libraria. Av de elva kalkklädena kan noteras ett från 1734 av gult sidensars med IHS i guldbokstäver, ett från samma år av svart sidensars, skänkt av ärkebiskop Steuchius, samt ett av ljusblå taft, skänkt av fröken Brita Clo. Vidare märks kalkkläden i vitt, rött, violett och grönt, utförda i dubbelvävnad av Britta Haking. Kyrkan äger också fem antependier i olika färger samt bl a ett röcklin.

Bland prästkapporna märkes en från 1600-talet.

Kyrkklockorna

förstördes vid branden 1941 och göts om i slutet av året hos Bergholtz' klockgjuteri. Båda klockorna var tidigare omgjutna.

Ringningen sker elektriskt. På elektrisk väg sker även den böneklämtning med nio slag kl. 6 och 18, vilken är en rest av de gamla tideböernas laudes och vesper, som den medeltida prästen morgon och afton bad i sin kyrka för hela sin församling.

Kyrkogården

som i början av 1900-talet utvidgades åt öster, omges i norr och väster fortfarande av en bogårdsmur, i söder av en lång stenvmur. Huvudingången är belägen i västra muren, två andra ingångar i den norra, vilka

Mässhake från 1734, skänkt av drottning Ulrika Eleonora.

Oxsätra kapell med dess 1983 utförda altarprydning.

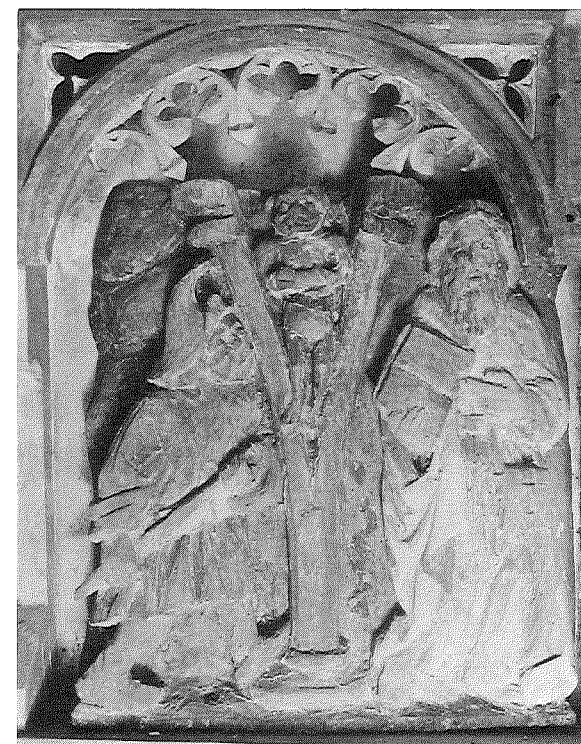
samtliga omgärdas av tjocka murade och rappade runda stenpelare. En fattigbössa av koppar hänger vid kyrkans västra ingång, skänkt vid mitten av 1700-talet av ärkebiskop Henrik Benzelius.

I vapenhuset under kyrktornet förvaras nu en runsten av röd sandsten, prydd med mycket vacker slingdekor. Den är signerad av den uppländske runstensmästaren Öper, vilken var verksam under 1000-talets sista fjärdedel och huggit omkring åttio bevarade stenar. Balingestenen, som är prydd med det kristna korset, har efter något århundrade huggits om för att användas som täckhäll över en grav. Härvid har man givit den avsmalnande form, varigenom runinskriften delvis förstörts. Stenen låg under lång tid under muren vid sakristiedörren men sattes upp i vapenhuset i samband med restaureringen 1938.

Oxsätra kapell

I Oxsätra i församlingens norra del har det tidigare missionshuset byggts om 1983 och tjänstgör nu som kapell. Samma år invigdes en altarprydning, utförd av syster Marianne Nordström i Alsike. Den består av nio tavlor och skildrar dels Jesus och barnen, dels scener från biskop Hem-

mings liv. Denne var född i Pålsbo i Bälunge omkring 1290 och således något årtionde äldre än den heliga Birgitta, tjänstgjorde som biskop i Åbo från 1338 till sin död 1366 och blev 1514 saligförklarad av påven. Tavlorna visar från vänster Hemmings dop i Bälunge kyrka, den tonåriga Birgitta knäböjande i bön med fadern lagmannen Birger Persson, domprosten Andreas And och den under byggnad varande Uppsala domkyrka i bakgrunden, Jesus vid tolv års ålder i templet, Hemming som barn i processionen då Sankt Eriks skrin bärs till kyrkan i Gamla Uppsala, ett slätt kors med Kristi sårmärken inlagda i guld, omgivet av de gamla kristna symbolerna fisk och ax, Jesus välsignar barnen, Jesus och barnen i templet, biskop Hemmings ungdomskör i Åbo sjunger tillsammans med barn från Oxsätra, och slutligen Hemming firande nattvard i Åbo domkyrka.

Detalj från södra altarskåpet: Judas Tadeus driver ut demoner ur en rämnande avgudabild.

LITTERATURFÖRTECKNING:

Tryckta källor:

- Cornell, H.: Den svenska konstens historia I, Stockholm 1944, sid 100 ff.
Hadorph, J.: Resor: Afdritningar af Kyrkor och Kyrkovapen i Upland.
Utgiven av E. Wennberg, Stockholm 1917, pl. 97.
Katalog över utställningen av kyrklig konst, Uppsala 1918, nr 260, 261, 299, 493, 562, 615.
Klingspor, C. A.: Bältinge. Uplands fornminnesförenings tidskrift bd 2, Stockholm 1877—90, sid. 221—245.
Lindblom, A.: Sveriges konsthistoria I, Stockholm 1944, sid. 289 ff.
Paatz, W.: Die Lübeckischen Bildschnitzer und Maler Hans Hesse, Johannes Stenrat und ihr Kreis. Nordelbingen bd 7, 1928, sid. 57—64.
Pegelow, I.: En sky av vittnen. Om ett märkligt altarskåp i Bältinge. Den ljusa medeltiden, Stockholm 1984, sid 219—238.
Rabén, H.: Träskulptur och snickarkonst i Uppsverige. . . Stockholm 1944, sid. 138, 213.
Sveriges kyrkor (17), Storkyrkan häfte I, Stockholm 1924, sid. 170.
af Ugglas, C.: Magnus Granlund. Kult och konst 1905.
Upmark, G.: Guld- och silversmeder i Sverige 1520—1850, Stockholm 1925, sid. 59.
Tidningen Upsala: Artikel i Julnumret 1919.
Upsala Nya Tidning: Notiser och artiklar 6/10, 15/12, 16/12 1938, 28/4, 19/12 1941.
Wenzel, H.: Johannes Stenrat, Maler, Nordelbingen bd 15, 1939, sid. 59—73.
Wester, B.: Orgelverket i Bältinge. Svensk tidskrift för musikforskning bd 4, 1932, sid. 69—94.

Handskrivna källor:

- Stäm- och visitationsprotokoll i landsarkivet i Uppsala.
Bältinge kyrkas inventariebok i Uppsala domkapitels arkiv.
Diverse handlingar i Antikvariskt-topografiska arkivet, Stockholm, bl. a. landsantikvarie Sundquists redogörelse för 1938 års restaurering och fynden i samband därmed.
Ritningar och handlingar på Kungl. Byggnadsstyrelsen, Kulturhistoriska byrån.
Ihrfors, E.: Uplandia Sacra I sid. 1031 ff. Manuskript i Vitterhetsakademiens arkiv.

Bilderna i detta häfte — förutom fotografierna av kyrkans exteriör och interiören av Oxsättra kapell — är tagna av Lennart Schalander, Strängnäs. Exteriörbilden och bilden från Oxsättra är tagna av Tom Sandstedt, Bältinge.

Utgiven av Ärkestiftets Stiftsråd

Redaktör: BENGT INGMAR KILSTRÖM